

SZEMLE

A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1966–1970. I–II. Szerk. PAJKOSSY György. Bp. 1996. OSzK – Argumentum Könyvkiadó.

A magyar irodalomtörténetírás 1876 óta rendelkezik kurrens bibliográfiával, melynek segítségével lehetővé vált a viszonylag legfrissebb szakirodalomban való gyors tájékozódás. Szinnyei József majd Hellebrant Árpád kezdeményezését 1925 óta az Országos Széchényi Könyvtárban folytatták, előbb Goriupp Alisz révén, majd 1928-tól Kozocsa Sándor nevével forrt össze e vállalkozás, aki csaknem négy évtizeden keresztül, egészen 1965-ig szerkesztette e fontos kiadványt. Az Országos Széchényi Könyvtár e sorozatot 1976-tól folytatta évenkénti kötetekkel, a kimaradt évtized pótlását két 5–5 esztendő magában foglaló összeállítással oldották meg: 1989-ben megjelent *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája* címmel az 1971–1975 közti időszak, jelenleg pedig az 1966–1970 közötti évek kötetei készültek el. Így az évenkénti kötetekkel együtt jelenleg 1987-ig rendelkezünk kurrens irodalmi bibliográfiával.

A bibliográfia használoi joggal vehetik fel azt a kérdést, hogy – amikor még mindig tíz esztendő elmaradással rendelkezik a sorozat – miért volt szükség e kötet megjelentetését előtérbe helyezni, annál is inkább, hiszen az MTA Irodalomtudományi Intézetében készül és ebben az évben befejezést nyerő 8 kötetes összefoglaló bibliográfiai sorozat kötetei is magukban foglalták az 1966–1970 közti szakirodalmat. A kérdésre nem nekem kell válaszolnom,

de az kétségtelen, hogy a most megjelent kötet gazdagsága – és az említett bibliográfiai szintézishez képest – az a többlet, hogy magát az irodalmi műveket is tartalmazza, igazolja ezen összeállítás jogosultságát is. Ezzel az OSzK kurrens sorozata 1987-ig teljessé vált – igaz, hogy az azt követő évtized nem jelentéktelen hiány a kutatás szempontjából, különös tekintettel arra, hogy a nyolc kötetes bibliográfiai szintézis is csak 1970-ig tárja fel az irodalmat. Még nagyobb veszedelmet jelentene, ha igaznak bizonyulna az a hír, hogy a jövőben egyik intézmény sem kívánja folytatni az irodalomtörténeti bibliográfiai munkát.

Visszatérve magára a közelmúltban megjelent kötetre, azt mondhatjuk, hogy mind kiállításában, mind tartalmában színvonalas az a két kötet, amely ennek az öt esztendőnek az anyagát tartalmazza. Méretei azt mutatják, hogy talán a jövőben is – természetesen az éves sorozat mellett – ilyenféle összegezésekre, kumulációkra szükség lenne, hiszen ennyi idő alatt már egy jól áttekinthető kézikönyv anyaga gyűlik össze, a hosszabb időszak kumulációja viszont már túlméretezett köteteket eredményezne.

Igaz ugyan az is, hogy e kötet méreteit, úgy gondoljuk, némileg lehetett volna korlátozni anélkül, hogy a kutatókat fontos információktól megfosztották volna. Természetesen nem a szépirodalmi munkák elhagyására gondolok, hiszen ennek e sorozatban nemcsak hagyománya, hanem indokolt helye is van. (Az összegező bibliográfiai sorozatnál már csak méreteinél fogva is indokolt volt az irodalomtörténeti anyagra való koncentráció.) Véleményem sze-

rint sokkal inkább elhagyhatók lettek volna mindenek előtt azok a bevezető fejezetek, amelyek „Az irodalmi tevékenység háttere” címet viselve, politika-, gazdaság- és társadalomtörténeti munkákat, eszmei-politikai áramlatokkal, valamint egyházi és vallási kérdésekkel foglalkozó irodalmat tartalmaztak. Ezeknek egy irodalomtörténész számára való fontosságát elismerve is, úgy vélem, hogy nem tartoznak ide, hiszen a történeti bibliográfiákban sokkal teljesebb képet lehet kapni róluk.

Másféle szerkezeti jellegű takarékoságot jelentene, ha a szerkesztés következetesebben ragaszkodna az időhatárokhoz. A segítő szándék vezérelhette a szerkesztőket, amikor úgy döntöttek, hogy bizonyos kézikönyveket „korszakunk felső időhatára után” is felvették, igaz kettős csillaggal jelezve a korszak szerinti illetéktelenségét. E következetlenség nemcsak megbontja a kötet kronologikus egységét, hanem el is bizonytalantítja a használót, mert nem világos előtte, mit kereshet benne és mit nem, és hogy a felvett anyagon kívül van-e még számottevő irodalom vagy nincs. (Ráadásul nem csak a felső időhatár átlépése történt meg, hanem az alsó is: 1964-es kiadású kötetek is bekerültek (pl. *A magyar irodalom története* 1–2. köt.: I. 43.)

Végül egy más jellegű ökonomizmussal is lehetne némi helymegtakarítást elérni – anélkül, hogy kárát vallaná a kötet használója. Amennyire indokolt és a tájékozódást szolgáló az az eljárás, hogy nemcsak a tanulmányköteteket, hanem jelentősebb monográfiákat is elemezve ír le, talán annyira túlzás, hogy az antológiákkal kapcsolatban is felsorolja a kötet az antológiában szereplő valamennyi író nevét. (I. 45–54.) Nem hiányzik a felsorolás még olyan gyermekkönyvek esetében sem, mint az *Óvodások mesekönyve* (I. 45.), vagy a *Kisgyermekek nagy mesekönyve* (I. 48.) – igaz jeles írók írásairól van szó. Valószínű azonban, hogy ezt így senki sem keresi egy bibliográfiában.

A személyi rész előtt található általános fejezetekkel kapcsolatban egy másfajta szerkezeti probléma vetődik fel. Az első fejezetben („Az irodalomtudomány általában”) a kézikönyvek

és a különböző elméleti kérdések találhatók. Ezt követi „Az irodalom története” c. fejezet, amely anyagát nagyon helyesen az irodalomtörténeti korszakok szerint csoportosította. Nem világos, hogy a következő fejezetekben – „Az irodalmi élet és keretei”, „A magyar irodalom és világirodalom kapcsolatai”, „Magyar irodalom külföldön” – miért nem követték ezt a tagolást, és miért található itt a teljes anyag egy-egy alfejezeten belül, egyetlen szerzői betűrendben? A szerzők szerinti alfabetikus felsorolásnál különben is hasznosabb lehetett volna – még az öt éves periódusban is – a kronologikus sorrend.

Az összeállítás egyébként tudományos pontosságban és megbízhatóságban követi a sorozat értékes hagyományait. A kötet szép kiállítás formailag is kifejezi, hogy egy jelentős irodalomtörténeti kézikönyvről van szó. A tipográfiával kapcsolatban talán csak a nevek „fett”-tel való kiemelése okoz némi zavart a személyi részben, mert olykor egybeolvadnak a fejezet-címek élén álló művek a róluk szóló irodalom szerzőinek neveivel.

Befejezésül ismételten hangsúlyozni szeretném: ha valóra válik az, hogy a nemzeti könyvtár nem tudja folytatni e fontos hagyományt, nagy kárára válna az irodalomtudománynak, de a szélesebb értelemben vett országos könyvtári és egyéb információs tevékenységnek is. E folytatást a hagyományon kívül az a gyakorlati tényező is indokolná, hogy a forrásanyag a legteljesebben itt található meg; nem is beszélve arról, hogy az OSzK önmagát az irodalomtörténet szakkönyvtárának nyilvánította. Az Irodalomtudományi Intézet összegező bibliográfiai sorozata 1970-ig tartalmazza csak a szakirodalmat; ezt folytatta az OSzK évenkénti, illetve két kumulációs kötete. Sajnos így is még tíz év lemaradás van, ami szintén nagy kár, de még nagyobb kár lenne e vállalkozások esetleges végleges megszűnése. Voltak még kedvezőtlenebb időszakok is, amikor – főként Kozocsa Sándor áldozatos munkája által – mégis biztosítani lehetett a kurrens irodalomtörténeti bibliográfia folyamatos megjelent-

tését. Furcsa és groteszk lenne, ha éppen most szakadna meg egy több mint 120 esztendőös hagyományra visszatekintő és a mai mindennapi információhoz is alapvetően szükséges bibliográfiai sorozat.

KÓKAY GYÖRGY

Ojtozi Eszter: A Debreceni Egyetemi Könyvtár 1601–1650 közötti külföldi nyomtatványai és possessoraik. Die ausländischen Drucke und ihre Possessoren in der Universitätsbibliothek zu Debrecen zwischen 1601–1650. Bp. 1996. 245. l., 22 t. (Régi tiszántúli könyvtárak 8. Alte Bibliotheken der Region jenseits der Theiss (Ostungarn) 8.)

E kötettel vált teljessé a Debreceni Egyetemi Könyvtár régi könyvállományának művelődéstörténeti szempontból is értékes adatokat feltáró és jelentős tudományos kutatási eredményként értékelendő publikálása. Ojtozi Eszter évtizedek óta tervszerűen – korszakonként – dolgozta fel a Könyvtár legrégebb kiadványait. 1989-ben jelent meg az itt őrzött 16. századi külföldi könyvek katalógusa (*A Debreceni Egyetemi Könyvtár XVI. századi külföldi könyveinek katalógusa. Die ausländischen Frühdrucke und ihre Possessoren in der Universitätsbibliothek zu Debrecen.* Debrecen, 1989. 234 l.). Ezt követte 1994-ben egy újabb kötet (*A Debreceni Egyetemi Könyvtár 1651–1699 közötti külföldi könyvei és possessoraik. Die ausländischen Bücher und ihre Possessoren in der Universitätsbibliothek zu Debrecen zwischen 1651–1699.* Bp. 1994. 277 l., 27 tábla). Ez utóbbi ismertetésekor jeleztük (MKsz 1995. 4. sz. 465.), hogy érdeklődéssel várjuk az 1601–1650 közötti, azonos jellegű könyvek – tudomásunk szerint ugyancsak feldolgozott katalógusának a megjelenését. Ojtozi Eszter szakszerű és fáradhatatlan munkájának köszönhetően immár ez az anyag is publikálásra került: nemcsak a helyszínen, hanem bárhol pontos áttekintést nyerhetünk tehát nevezett

Könyvtár már koruk miatt is különlegesen értékes könyveiről.

Az ismertető kötet bevezetőjében a szerző a tőle megszokott sommázó stílusban tájékoztat a katalógussal kapcsolatos legfontosabb tudnivalókról. Mint követendő példa érdemel említést, hogy minden fejezetcím és információ magyar és német nyelven jelent meg. A katalógus szerzői betűrendben, 404 kiadványról ad sokoldalú tájékoztatást. Az egyes bibliográfiai leírások után következnek a további adatok: a jelzet, a szakirodalmi utalás, továbbá az egykori possessorokra, dedikációkra, érdekesebb bejegyzésekre, tulajdonjegyekre (ex librisekre, supralibrosokra) vonatkozó közlések.

A tételeírásokban feltárt adatokról mutatók sora nyújt áttekintést. Nem egy közülük mintaként szolgálhat a régi nyomtatványok elemző leírásához. A névmutató a közreműködőkről, társszerzőkről és a címekben szereplő személyekről ad áttekintést. Ezt követi a nyomdahelemek, majd külön fejezetben a nyomdászok betűrendes mutatója, továbbá az állomány időrendi, nyelvi és jelzetek szerinti mutatója. A példányleírások adatait foglalja rendszerbe a possesszorok stb., valamint a hosszabb bejegyzések nem hagyományos, de hasznos segédletnek tekinthető mutatója.

Érdekes megállapításokra vezet mind az állomány, mind az egyes mutatók tanulmányozása. Meglehetősen kevés a klasszikus auktorok e korszakban kiadott munkája: Cicero, Herodotos, Tacitus, Vergilius 1-1 művel szerepel. Kivétel Ovidius, akinek 2 műve 4 kiadásban található az állományban. A későbbi auktorok közül Iustus Lipsiustól 5, Erasmustól 4, Macchiavellitől 2 mű 4 kiadása, Faustus Socinustól 2 mű, míg Kálvintól mindössze 1 munka került e korszakból a Könyvtárba. Szép számmal szerepelnek viszont a bibliai, valamint a bibliai konkordancia-kiadások; a tridentini zsinatról 6 kiadás tájékoztat. Meglepő, de a Könyvtár története alapján érthető a meglehetősen sok katolikus és ezen belül is a számos jezsuita szerző művének meglete éppen Debrecen rangos könyvtárában.